

Çocuk Edebiyatında Engellilik Teması ile Karşılaşan Çocukların Engelliliği Algılamaları Üzerine Bir Araştırma*

*Veysel ELKATMIŞ***
*Lokman TURAN****

Öz

Araştırmanın amacı, engellilik olgusunun işlendiği çocuk kitaplarıyla karşılaşan 5. sınıf öğrencilerinin engellilik olgusunu, okuma alışkanlığına, engelli yakını bulunma durumuna ve toplumsal cinsiyete göre nasıl algıladıklarını tespit etmektir. Çalışmada, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) tercih edilmiştir. Araştırmada 5. sınıf öğrencilerinden oluşan 16 kişilik bir çalışma grubu belirlenmiştir. Çalışma grubundaki okuma alışkanlığı zayıf olan bazı öğrencilerin akıcı okuma becerisi kazanmamış olmalarından dolayı okuduklarını anlamama sorununun önüne geçmek adına uygulamada kullanılan metinler sesli olarak okunmuş ve çocukların okumalar sırasındaki tepkileri gözlenmiştir. Veri toplama araçları olarak görüşme ve gözlemlerden elde edilen dokümanlar kullanılmıştır. Verileri çeşitlendirmek amacıyla kütüphane kayıtları, öğrencilerin okur otobiyografileri ve Türkçe öğretmeninin yazdığı okur biyografileri kullanılmıştır. Öğrencilerin engellilik olgusunu algılamalarında; okuma alışkanlığı düzeyine, engelli yakını olma durumuna ve toplumsal cinsiyete göre bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yapılarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada öğrencilerin algıları engellilik bilincinin oluşup oluşmadığına göre kategorilere ayrılmıştır. Buna göre engellilik bilincinin oluştuğunu gösteren kategori, çözüm odaklılık ve kabullenme; oluşmadığını gösteren kategori, farkında olmama, kaçınma, hastalık olarak görme, ön yargılı olma ve tedavi gerektirme şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Çocukların engellilik olgusunu algılamalarının okuma alışkanlığı düzeyine göre değiştiği; engelli yakını olma durumuna ve toplumsal cinsiyete göre herhangi bir değişiklik göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, sorun odaklı çocuk edebiyatı, engellilik, engel türleri

A Study on the Perceptions of Disability in Children Encountering with the Theme of Disability in Children's Literature

Abstract

This study aims to investigate how 5th grade students, who came across children's books in which the phenomenon of disability was covered, perceived the phenomenon of disability in terms of their reading habits, having a disabled relative, and social gender. In the study, phenomenology, one of the qualitative research designs, was used. The study group consisted of 16 5th graders. To prevent the problem of incomprehension, as some participants had poor reading habits, the texts were read aloud, and the children's reactions during the reading were observed. Documents obtained from interviews and observations were used as data collection tools. To diversify the data, library records, readers' autobiographies, and reader biographies written by the Turkish teacher were used. The obtained data were analyzed using content analysis. In the present study,

* Bu makale, birinci yazarın doktora tezinden uyarlanmış olup "2021 Uluslararası Bilimsel Araştırmalar ve Yenilikçi Çalışmalar Sempozyumu"nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Kayseri, veysel.elkatmis@gmail.com, ORCID: orcid.org/ 0000-0002-9599-8330

*** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Erzurum, lokmanturan@gmail.com, ORCID: orcid.org/ 0000-0002-8622-7753

the perceptions of the students were categorized according to whether or not they had formed disability awareness. The awareness category included the concepts of being solution-oriented and accepting, and the lack of awareness category consisted of the concepts of unawareness, avoidance, considering disability as a disease, being prejudiced toward disability, and a condition requiring treatment. Children's perceptions of the phenomenon of disability varied in terms of their level of reading habits. No difference was observed in terms of having a disabled relative and social gender.

Keywords: Children's literature, problem-oriented children's literature, disability, types of disability

Giriş

Çocuk edebiyatında hangi konular işlenmelidir sorusu çocuk edebiyatı yazar ve araştırmacılarının ilgi odağı olmuştur. Çocuklar şiddet, cinsellik, boşanma, ölüm, terör, ırkçılık ve göç gibi hayatın birçok gerçeğine erken yaşlarda tanık olabilmektedir. Bu gerçekliklerin çocuk edebiyatı ürünlerine yansıtılması da sorun odaklı çocuk edebiyatını doğurmuştur. Buna bağlı olarak sorun odaklı konulara çocuk edebiyatı ürünlerinde yer verilip verilmemesi gerektiği tartışmalara konu olmuştur. Aslan'a (2007) göre çocuk okuru hayatın gerçekleriyle yüzleştirmede ve bunlarla baş edebilme yollarını öğretmede yazınsal nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmak gerekmektedir. Günümüzde çocuk ve gençlerin de ölüm, şiddet, boşanma, hastalık, engellilik gibi hayatın içindeki birçok sorunla dolaylı ya da doğrudan karşılaştıklarını bu nedenle bu gibi sorunların bilincinde olduklarını ifade eden Aslan, çocuklara yönelik hazırlanan eserlerde bu gibi konulara yer verilmesinin onların sorunlarla baş edebilmelerine ve hayata hazırlanmalarına yardımcı olacağından söz konusu gerçekliklerin işlenmesinin gerekli ve doğru bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Dilidüzgün (1996), kendi sorunlarına ve kendi dünyasına yakın veya kendi dünyasıyla aynı türden bir dünyayı çocuk kitaplarında bulan çocuk okurun bilinçlendiğini, gerçeklere farklı açılardan bakabilmeyi öğreneceğini ifade etmektedir. Dahrendorf (1980) nitelikli bir çocuk edebiyatı eserinin, çocuğa gerçekleri farklı açılardan göstererek eşitlikçi bir anlayış konusunda bilinçlendirmesi gerektiğini belirtmektedir. Alman Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden olan Peter Hartling de çocukların ufkunu geliştirmek için çocuklara gerçekçi bağlamda eser sunulması gerektiğini savunmaktadır (akt. Dilidüzgün, 1996). Çocuk edebiyatının başlıca okuru olan çocuğun, edebiyat vasıtası ile insanı ve çevreyi tanıması, kendi yaşantısı ile kurgusal yaşantılar arasında ilişkiler kurması, çıkarımda bulunması ve tecrübe kazanması (Şimşek ve Yakar, 2016) çocuk edebiyatında sorun odaklı konulara yer verilebileceğini göstermektedir.

Sorun odaklı çocuk kitaplarında işlenen ve çocuk okuru olumsuz yönde etkilemesi muhtemel olan, bu nedenle de çocuk kitabı yazarları tarafından dikkatle ele alınması gereken konulardan biri de engellilik konusudur. Son yıllarda Kuntz (1999), Aslan (2014), Tüfekçi Can (2014) ve Işıtan (2015) gibi birçok araştırmacının çalışmalarında sorun odaklılık veya engellilik ile ilgili başlıklara yer verdikleri görülmektedir. Türkiye'de engelliliği konu edinen ilk tez çalışmanın 1975 yılında sosyoloji alanında hazırlanmış olan "Sakatlar ve Türkiye'de Çalışma Sorunları" isimli tez çalışması olduğu görülmektedir. Eğitim öğretim alanında da 1987 yılında işitme engellilere yönelik ilk yüksek lisans çalışmalarının yapıldığı görülmektedir (Girgin, 1987; Girgin, 1987; Boz, 1987; Kırcaali, 1987). Çocuk edebiyatında engellik konusuna gelindiğinde ise sorun odaklılık başlığı altında engellilik konusuna değinen ilk çalışmanın 1994 yılında Selahattin Dilidüzgün tarafından hazırlanan "Yazın Eğitiminde Çocuk ve Gençlik Yazını" isimli çalışma olduğu görülmektedir. Yazar bu çalışmasında engellilik konulu bir çocuk kitabını tanıtmış, kitabın yazarıyla yaptığı bir söyleşiye yer vermiş ve burada engellilik konusunun nasıl ele alınması gerektiğine değinmiştir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında eğitimden edebiyata, kitle iletişim araçlarından devlet kurumlarına kadar giderek değişen ve olumlu yönde ilerleyen bir engellilik algısının oluştuğu söylenebilir. Bu değişimi dildeki değişimden anlamak mümkündür. Şöyle ki engellilik bildiren sakat, kör, topal, sağır, deli gibi kavramların yerini zaman içinde özür, engelli ve özel birey kavramları almakta, toplumların engele ve engelliliğe bakış açılarının da gün geçtikçe değiştiği görülmektedir (Ünal, 2011). Özdoğan Şahin (2018) çalışmasında çocuk kitaplarında engelliliğin hastalık olarak

görülmesi, acınası olarak işlenmesi, normal olmayan kimseler olarak anlatılması; topal, kötürüm, yatalak ve sakat bireyler gibi çocuklar için uygun olmayan ifadelerin ve engellilik kavramlarının yer aldığını tespit etmiştir. Ergün (2017), ders kitaplarında engelli bireylerin genellikle acınası ve yardıma muhtaç bireyler olarak yer aldığını belirlemiştir. Yine yapılan araştırmalarda engelliliğin nasıl temsil edildiğinin analizinin yapıldığı görülmektedir (Garip, 2019). Ayrıca çocuk kitaplarında engelli bireylerin ne tür engelliliğe sahip oldukları bu engelliliklerin engelli bireylere ne gibi zorluklar çıkardığı, engelli bireylerin sorunların üstesinden gelme biçimi, eserde işlenen engelli bireyin karakter özelliklerinin nasıl olduğu, eserin olay, zaman ve mekân özellikleri, dil ve anlatımın yanında yazarın engellilik tutumu gibi konuların incelendiği görülmektedir ve çocuk kitaplarında genellikle ortopedik engellilik ve kronik hastalıklara rastlanıldığı ifade edilmektedir (Ekici, 2019). Çelik (2017), çocuk sorunlarının alanyazında “Anne Baba Tutumları”, “Çocuk İstismarı”, “Çocuk İşçiler”, “Davranış Bozuklukları”, “Engellilik”, “Hastalıklar”, “İletişimsizlik”, “Kardeş Kısırçılığı”, “Kaygılar ve Korkular/Fobiler”, “Kimsesiz Çocuklar”, “Otorite Sorunu”, “Parçalanmış Aileler”, “Şiddet”, “Takıntılı Alışkanlıklar”, “Eğitimle İlgili Sorunlar”, “Asosyallik/Yalnızlık”, “Çalışan Anne Babalar”, “Kitle İletişim Araçlarının Yarattığı Sorunlar” başlıkları altında ele alındığını tespit etmiş ve en çok işlenen sorunların şiddet, otorite ve kitle iletişim araçlarının yarattığı sorunlar olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Çelik, çocuk edebiyatı ürünlerinde engellilik, çocuk istismarı, yalnızlık, kaygı ve korkular ile çocuk işçiliği konularının ele alındığı eserlerde kahramanın genellikle erkek; hastalık ve çalışan anne baba sorunlarının ele alındığı eserlerde ise kahramanın kız olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Konu ile ilgili yapılmış akademik çalışmaların sayısını çoğaltmak mümkündür ancak engellilik olgusu karşısında çocuk okurlarla yapılan uygulamalı bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, çocuk okurun engellilik olgusunu nasıl algıladığını merak konusu yapmaktadır. Dolayısıyla “Engellilik temasının işlendiği bir çocuk edebiyatı ürünü ile karşılaşan çocuk, engellilik olgusunu nasıl algılamaktadır?” ya da “Çocuk okur engellilik olgusu karşısında ne tür tepkiler vermektedir?” gibi sorular cevap bulunması gereken sorulardır. Bu doğrultuda engellilik temalı eserlerle karşılaşan çocukların, engellilik olgusuna nasıl anlam yüklediklerini tespit etmek yararlı olacaktır.

Bu çalışmada “Engellilik konusunun işlendiği çocuk kitaplarında ortaokul 5. sınıf seviyesindeki birey engellilik olgusunu nasıl algılamaktadır, bu algıların oluşmasında okuma alışkanlığı düzeyine, engelli yakını bulunma durumuna ve cinsiyete göre fark var mıdır?” temel problemi doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1- Beşinci sınıf seviyesindeki öğrencilerin çocuk edebiyatında engellilik temasının işlenmesi hakkındaki görüşleri nelerdir?

2- Engellilik (görme engelliliği, işitme engelliliği, zihinsel engellilik, ortopedik engellilik, çoklu engellilik) temalı çocuk kitapları ile karşılaşan beşinci sınıf öğrencisi engellilik olgusunu nasıl algılamaktadır?

3- Öğrencilerin engellilik (görme engelliliği, işitme engelliliği, zihinsel engellilik, ortopedik engellilik, çoklu engellilik) temalı eserler karşısındaki algılarının oluşmasında okuma alışkanlığı düzeyine, engelli yakını bulunma durumuna ve cinsiyete göre fark var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, çocuk edebiyatında engellilik olgusu ile karşılaşan ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin engellilik algısını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çocuk okurun engellilik olgusuna yüklediği anlamları ortaya çıkarmak için nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojiden (olgubilim) yararlanılmıştır. Fenomenoloji, bireyin bir olguyu zihninde nasıl anlamlandırdığını, olguya dair algılarını, tecrübelerinin özünü ve yaşantılarını bulmaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Yani bireyin bir olgu ile ilgili ne düşündüğüne ve ne hissettiğine bakılarak bir anlamlandırma yapılmaya çalışılır. Bu çalışmada, ortaokul 5. sınıf seviyesindeki öğrencilerin engellilik olgusunu okuma alışkanlığı düzeyine, engelli yakını bulunma durumuna ve cinsiyete göre nasıl algıladıklarının belirlenebilmesi için çocuk okura engellilik türlerini konu edinmiş çocuk kitaplarının okunması ve çeşitli veri toplama araçlarının kullanılması gerekmektedir. Söz konusu verilerin elde edilmesi çocuk okur ve metin etkileşiminin ayrıntılı bir şekilde incelenmesini ve uzun süreli gözlem ve görüşmeler yapılmasını

gerekli kılmalıdır. Bu nedenle çocukların engellilik algılarını tam olarak anlayabilmek için çocuk okurların engellilik temalı eserleri okuduktan sonra bu eserlerle ilgili sorulara verdikleri cevaplar, yapılan gözlem ve görüşmeler analiz edilmiştir.

Araştırma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Bingöl İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı Sultan Abdülhamid Han Ortaokulunda öğrenim gören 16 kişilik 5. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken birden fazla örneklem yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak zamandan ve maliyetten tasarruf ile kolay ulaşılabilir örneklemesi belirlenmiştir. Bunun için Bingöl İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı Sultan Abdülhamid Han Ortaokulu belirlenip il müdürlüğünden gerekli araştırma izni alınmıştır.

Bu çalışmada 5. sınıf öğrencileriyle çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Çünkü 5. sınıf dönemi son çocukluk dönemini olarak kabul edilen döneme denk gelmektedir. Bu dönemde olan bireyler hassas konulardan daha kolay etkilenebilmekte, bu yaştaki çocuklar çevresine ve olumsuzluklara karşı daha duyarlı olabilmektedirler (Yavuzer, 1987). Çalışma grubu oluşturulurken, yaş bakımından homojen; okuma alışkanlığı, engellilik ile ilgili deneyim ve cinsiyet bakımından ise heterojen bir grup oluşturularak maksimum çeşitlilik örneklemesi yöntemine başvurulmuştur.

Çalışma grubunda 9 kız, 7 erkek toplam 16 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 6'sı alt, 5'i orta, 5'i üst düzey okuma alışkanlığına sahiptir. Bunun yanında gruptaki öğrencilerden 8'inin ya ailesinde ya da arkadaşları arasında engelli birey vardır, 8'inin ise ailesinde ve arkadaş çevresinde engelli birey bulunmamaktadır. Yani öğrencilerden 8'inin engellilik ile ilgili deneyimi bulunmakta, 8'inin ise bulunmamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplamak ve veri çeşitliliğini sağlamak için aşağıdaki araçlardan yararlanılmıştır:

- Çalışma grubunun; cinsiyet, engelli yakını olma durumu ve okuma alışkanlığı hakkında bilgi edinebilmek için kullanılan iki adet mektup,
- Uygulamada okunan eserlerle ilgili hazırlanan yarı yapılandırılmış formlar,
- Çalışma grubunun Türkçe öğretmenin yazmış olduğu okur portreleri,
- Türkçe öğretmenin öğrencilere okutup özetini çıkarttığı kitap sayısını gösteren liste,
- İl halk kütüphanesi ve okul kütüphanesinden ödünç alınmış kitapların sayısını gösteren liste
- Kitap değerlendirme formu.

Araştırmanın uygulama kısmına geçmeden önce engellilik temalı 16 eserlerden oluşan bir havuz meydana getirilmiştir. Ardından uygulamada okunacak kitapları, eser havuzundan seçebilmek adına, alanında uzman öğretim üyeleriyle bir kitap değerlendirme formu hazırlanmış, farklı okullardan 10 Türkçe öğretmeni tarafından bu kitap değerlendirme formu kullanılarak uygulamada okunacak eserlerin değerlendirilmesi istenmiştir. Değerlendirme formuna göre eserin alabileceği en yüksek puan 115; en düşük puan 23'tür. Uzman değerlendirmesine göre en yüksek puanı alan aşağıdaki 5 eserin uygulamada kullanılmasına karar verilmiştir.

Engellilik Türü	Eser/Yazar	f	%
1 Görme Engelliliği	Dirsekler Yalan Söylemez/Halis Kuralay	6	60
2 İşitme Engelliliği	Duyamamak Böyle Bir Şey/ Jennifer Moore-Mallinos	7	70
3 Zihinsel Engellilik	Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var/ Jennifer Moore-Mallinos	7	70
4 Ortopedik Engellilik	Yapabilirim/ Jennifer Moore-Mallinos	8	80
5 Çoklu Engellilik	Aslanlarını Arayan Çocuk/ Peter Hartling	8	80

Şekil 1. Uzman Değerlendirmesine Göre Seçilen Eserler

Okuma uygulamasına geçilmeden önce öğrencilerle bir ön değerlendirme çalışması yapılmış, böylece öğrencilerin bazı özellikleri ve bazı düşünceleri ile ilgili veri elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışma grubunun okur otoportreleri, engelli yakını olup olmama durumu ve engellilik olgusu ile ilgili

bazı düşüncelerinin tespit edilmesi için öğrencilerden kendilerine yöneltilen iki mektuba cevap yazmaları istenmiştir. Ardından uygulama aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada öğrencilere engellilik temalı eserler okunmuştur. Okulun çok amaçlı salonunda her bir eserin PDF formatı akıllı tahtada açılmış ayrıca eser her öğrenciye verilmiştir. Metinler sınıfta araştırmacı tarafından sesli şekilde okunmuş, isteyen öğrenci akıllı tahtadan, isteyen öğrenci metinden takip etmiştir. Böylece öğrencilerin çalışmadan kopmalarının, ilgilerinin dağılmasının ve eserden uzaklaşmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışma grubundaki okuma alışkanlığı zayıf olan bazı öğrencilerin akıcı okuma becerisi kazanmamış olmalarından dolayı okuduklarını anlamama sorunun önüne geçmek adına uygulamada kullanılan metinlerin sesli olarak okunması şeklinde bir tedbire başvurulmuştur. Okuma sonunda çalışma grubundaki öğrencilere okunan 5 kitapla ilgili 16 soru yöneltilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın verileri 2018-2019 eğitim öğretim yılında Bingöl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı Sultan Abdülhamit Han Ortaokulunda toplanmıştır. Toplanan veriler üç aşamada çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu aşamaların ilkinde engellilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri incelenmiştir. İkinci aşamada, çalışma grubunun özelliklerinin tespit edilmesi için elde edilen veriler incelenmiştir. Son aşamada da çalışma grubu öğrencilerinin engelliliği nasıl algıladıkları çeşitli değişkenlere göre analiz edilmeye çalışılmıştır. Bunun için öncelikle engellilik temalı eserlerden oluşan havuzdan, eserler seçildikten sonra çalışma grubunun okuma alışkanlığı düzeyleri, engelli yakını olup olmama durumları gibi özelliklerini belirlemek için betimsel analiz yöntemine başvurulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre çalışma grubu öğrencilerinin okuma alışkanlığı düzeyleri üst, orta ve alt düzey şeklinde üç kategori olarak belirlenmiştir. Bu tespit, öğrencilerin yazdıkları okur otoportrelerinden, Türkçe öğretmenin yazdığı okur portrelerinden yine Türkçe öğretmeniyle yapılan görüşmelerden ayrıca Türkçe öğretmenin yıl boyunca tutmuş olduğu kitap okuma listesinden ve okul kütüphanesi ile il halk kütüphanesi kayıtlarından elde edilen verilerin incelenmesi ile ortaya çıkmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin engelli yakını olup olmadığını tespit etmek adına bir yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Bu formda öğrencilere engelli bir yakını veya arkadaşı olup olmadığı sorulmuştur. Engelli akrabası olan öğrencilerin yakınlık derecesini yazmaları istenmiştir. Böylece öğrencilerin engellilik temalı eserdeki engellilik olgusunu algılamada engelli yakını olma durumuna göre fark olup olmayacağını tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan bu tespitlerden sonra çalışma grubu öğrencilerinin engellilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerindeki engellilik olgusunu nasıl algıladıklarının anlaşılması ve bu algıların kategorize edilmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde verilerden elde edilen söylemlerin gizli ve üstü örtülü içeriğinin nesnel bir şekilde ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Bilgin, 2006; Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bunun için verilerin kavramsallaştırılması ve daha sonra da bu kavramların kategorilere (temalara) ayrılması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışmada oluşturulan bu kategorilerin, içeriği doğru şekilde yansıtıp yansıtmadığını belirleyebilmek adına Türkçe eğitimi alanında uzman (Dr. Öğr. Üyesi) iki farklı kodlayıcıya başvurulmuştur. Çalışmada kodlayıcılar arası görüş birliğinin %83 olduğu görülmüştür. Kodlayıcılar arası uzlaşma sağlandıktan sonra ortaya çıkan sonuçlar kategorisel analiz tekniği kullanılarak kategorilerin frekansları belirlenmiş ve algılar ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Uygulama süresince engellilik türlerinden en belirgin engellilik çeşitlerini (görme, işitme, zihinsel, ortopedik) ve çoklu engellilik konusunu algılamada okuma alışkanlığı düzeyine, engelli yakını olma durumuna ve cinsiyet değişkenine göre fark olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmada inanılabilirliği sağlamak için uygulama çalışmaları 12 haftalık bir süre yayılmıştır. Uygulamadan sonra yaklaşık 6 aylık bir süre geçmesi beklenmiş ve daha sonra uygulamada okunan eserlerin ne düzeyde hatırlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece araştırma süreci yaklaşık bir yıla yayılmış ve çalışma grubuyla etkileşim içinde kalınmıştır. Aktarılabirliği sağlamak için ise benzer çalışma yapacak olan araştırmacılara imkân sağlamak adına çalışma grubunun belirlenmesi, çalışmaya dâhil edilecek öğrencilerin okulu, sınıfı, sayısı, araştırmanın veri toplama yöntemi, veri toplama ve analiz süreci ile ilgili bilgiler çalışmada ifade edilmiştir.

Güvenilebilirliği sağlamak için ise bu araştırmanın uygulama aşamasında veriler toplanırken bir Türkçe öğretmeni bağımsız gözlemci olarak süreci izleyip raporlaştırmıştır. Veri analizi ve yorumu yapılırken iki farklı kodlayıcı ile çalışma yapılmış ve kodlayıcılar arası görüş birliğinin %83 olduğu görülmüştür. Ayrıca benzer çalışmaların benzer sonuçları ile tespit edilen bulgular desteklenmeye çalışılmıştır. Gelecekteki araştırmacılara imkân vermek adına araştırma süreci ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bunun yanında katılımcılarla odak grup görüşmesi ve bireysel görüşme teknikleri kullanılarak güvenilebilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Son olarak çalışmada doğrulanabilirliği sağlamak için gözlem, grup görüşmesi ve bireysel görüşmeler gibi farklı veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Böylece her yöntemin zayıf kalan yönünün ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Bu çalışmada kullanılan veriler 2020 yılı öncesinde elde edildiği için etik kurul izni gerekmemektedir.

Bulgular

Çocuk Edebiyatında Engellilik Temasının İşlenmesine Dair Bulgular

Araştırmanın birinci sorusu: “Beşinci sınıf seviyesindeki öğrencilerin çocuk edebiyatında engellilik temasının işlenmesi hakkındaki görüşleri nelerdir?” şeklindedir. Belirlenen bu araştırma sorusuyla çalışma grubunun engellilik temalı eserler ile ilgili görüşlerinin ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için araştırmanın birinci sorusu aşağıdaki üç alt araştırma sorusuna ayrılmıştır:

a- Engellilik temasının işlendiği çocuk edebiyatı eserleri çalışma grubunda ne tür duygusal değişiklikler meydana getirmektedir?

b- Çalışma grubunun çocuk edebiyatı eserlerinde kahramanın engelli olması ile ilgili görüşleri nelerdir?

c- Çalışma grubunun çocuk edebiyatı eserlerinde engellilik temasının işlenmesi durumunda o eserle ilgili düşünceleri nelerdir?

Birinci sorunun birinci alt sorusunu cevaplamak için çalışma grubundaki öğrencilere, bir kitabı beğenmesi için kitabın hangi özelliklere sahip olması gerektiği ve okuduğu kitabın kendisinde ne gibi duygusal değişiklikler meydana getirdiği sorulmuştur. Çocuk edebiyatı ürünlerinin hangi özelliklerinin öğrencide duygusal değişiklikler meydana getirdiğini gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1.

Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Duygusal Değişiklik Meydana Getiren Özellikleri

Eserlerin Katılımcılarda Duygusal Değişiklik Meydana Getiren Özellikleri	Katılımcılar	f	%
Eserin Konusu	Ö1, Ö4, Ö7, Ö9, Ö11, Ö12, Ö15	7	43.75
Eserin Türü	Ö2, Ö16, Ö13	3	18.75
Eserin Bütün Özellikleri	Ö3, Ö5, Ö14	3	18.75
Eserine Göre Eserin Farklı Ögeleri	Ö6, Ö10	2	12.50
Eserin Adı	Ö8	1	6.25

Tablo 1’den anlaşılacağı gibi öğrencilerin tamamı çocuk edebiyatı eserlerinin kendilerinde duygusal değişiklik meydana getirdiğini ifade etmiştir. Eserin konusunun 7, türünün 3, bütün özelliklerinin 3, esere göre farklı ögelerinin 2 ve eserin adının 1 öğrenci tarafından duygusal değişiklik meydana getirdiği ifade edilmiştir. Aşağıda bazı öğrencilerin cevapları örnek olarak gösterilmektedir.

“Renkli fotoğraflar sonra kitabın çok uzun olmaması ve hikâye olması.” Ö2.

“Kitapları zaten severim. Ben kitabın özelliklerini ayırmam.” Ö5.

Birinci sorunun ikinci alt sorusuna cevap bulabilmek için öğrencilere “Okuyacağın bir kitabın kahramanı engelli biriyse neler hissedersin?” sorusu sorularak öğrencilerin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Aşağıda Tablo 2’de öğrencilerin konu ile ilgili tepkileri verilmiştir.

Tablo 2.

Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kahramanın Engelli Olması ile İlgili Görüşler

Görüşler	Katılımcılar	f	%
Olumsuz Duygusal Tepki	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14	10	62.5
Olumlu Duygusal Tepki	Ö3, Ö16	2	12.5
Koşula Bağlı Tepki	Ö6	1	6.25
Çoklu Tepki	Ö15	1	6.25
Belirtilmemiş	Ö7, Ö12	2	12.5

Tablo 2’de olumsuz duygusal tepki kategorisinde 10, olumlu duygusal tepki kategorisinde 2, koşula bağlı kategorisinde 1, çoklu tepki kategorisinde 1 öğrenci olduğu anlaşılmaktadır. 2 öğrencinin ise verecekleri tepki belirlenmediği için bu kategori tabloda belirtilmemiş olarak yer almıştır. Aşağıda bazı öğrenci cevaplarına yer verilmiştir.

“Engelliler hakkında birşeyler anlatıyorsa onunla ilgili şeyler öğrendiğim için sevinirim.” Ö6.

“Okuduğum kitabın kahramanı engelli biriyse o kitabı okurken çok üzülürüm.” Ö9.

Birinci sorunun üçüncü alt sorusunu yanıtlamak için çalışma grubuna “Bir kitapta engellilik konusu anlatılırsa, bu durum kitabı daha kötü bir kitap olarak görmene sebep olur mu?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevaplar Tablo 3’teki gibi kategorize edilmiştir.

Tablo 3.

Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Engellilik Temasının Anlatılması Durumunda Eserle İlgili Görüşler

Görüşler	Katılımcılar	f	%
Etkilemez	Ö1, Ö3, Ö4, Ö6, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15	8	50
Etkiler	Ö2, Ö9, Ö16	3	18.75
İhtimal	Ö5, Ö8, Ö10	3	18.75
Belirtmemiş	Ö7, Ö12	2	12.5

Tablo 3’teki sonuçlara göre 8 kişinin engellilik konusunun kitabın değerini düşürmediği kanaatinde olduğu görülmektedir. 3 öğrencinin de engellilik konusunun kitabı kötü olarak değerlendirmelerine sebep olabileceğini bildirmiştir. 3 öğrenci engellilik konulu kitapların, kitabı kötü olarak değerlendirmesinin muhtemel olacağını söylemiştir. 2 öğrencinin ise soruyu boş bırakıp cevap vermedikleri görülmektedir. Aşağıda örnek bir öğrenci cevabı verilmiştir.

“Okuduğum bir kitapta engellilik konusu anlatılırsa çok üzülürüm Bu kitapta çok üzülürüm. yapar yani.” Ö9.

Engellilik (Görme Engelliliği, İşitme Engelliliği, Zihinsel Engellilik, Ortopedik Engellilik, Çoklu Engellilik) Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanmasına Dair Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusu: “Engellilik (görme engelliliği, işitme engelliliği, zihinsel engellilik, ortopedik engellilik, çoklu engellilik) temalı çocuk kitapları ile karşılaşan beşinci sınıf öğrencisi engellilik olgusunu nasıl algılamaktadır?” şeklindedir. Araştırmanın bu sorusuna cevap bulabilmek için aşağıdaki soruya cevap aranmıştır:

a- Öğrenciler engellilik olgusunun bilincinde midirler ve okunan eserdeki engellilik olgusunu nasıl algılamaktadırlar?

İkinci sorunun alt sorusuna cevap bulabilmek için öğrencilere “Hikâyedeki engelli kahramanın yerinde olmak ister miydiniz?” ve “Bu öyküde bir şeyleri değiştirmek isteseyiz neyi değiştirirdiniz?”

soruları yöneltilmiştir. İçerik analizine tabi tutulan cevaplara göre öncelikle öğrencilerde modern anlamda engellilik bilinci olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Engelli bireyin yerinde olmak istemediğini gerekçesiyle ifade edebilmiş olan öğrencilerin engellilik olgusunu anladıkları, aynı şekilde hikâyede değiştirmek istedikleri bölümlerde engellilik olgusunu odak hâline getirmediikleri yani engellilik olgusunu bir şekilde normal ve olası bir durum olarak algıladıkları görülmüştür. Bu tutumları olumlu bir tutum olarak kabul edilmiş ve “engellilik olgusunun bilincinde” oldukları düşünülmüştür. Bu öğrencilerin cevapları iki gruba ayrılmıştır. Bunlar “Çözüm Odaklılık” ve “Kabullenme” olarak kavramsallaştırılmıştır. Çözüm odaklılık grubundaki öğrenciler eserle ilgili sorulan sorular karşısında doğrudan olumsuz bir tepkide bulunmamışlardır ancak hikâyede engelli bireyin zorluk çektiği bölümleri değiştirmek istemişlerdir. İkinci gruptaki öğrenciler, eserde değişiklik yapmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Buradan engelliliği değiştirilmesi gereken bir husus olarak görmedikleri anlaşılmış ve bu tutum kabullenme şeklinde belirtilmiştir.

Engelli bireyin yerinde olmak istediğini ifade eden öğrencilerin engelliliği tam olarak idrak edemediği düşünülmüştür. Aynı şekilde hikâyede değiştirilmek istenen şeyin engellilik olduğunu bir şekilde ifade eden öğrencilerin de engelliliğe karşı olumsuz bir tutum içinde oldukları ve bu öğrencilerde modern anlamda “engellilik bilinci oluşmadığı” düşünülmüştür. Bu öğrencilerin cevapları “Hastalık Olarak Görme”, “Kaçınma”, “Farkında Olmama”, “Tedavi Gerektirme” ve “Ön Yargılı Olma” şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Hastalık olarak görme, engellilik olgusunu bir tür hastalık olarak düşünen öğrencilerin ifadelerinden oluşmuştur. Kaçınma, eseri kendilerinin yazması durumunda, hikâyede engelli bir kahramana yer vermeyeceğini veya hikâyenin sonunda engelli kahramanı engellilik halinden kurtaracağını ifade eden öğrencilerin görüşlerine göre oluşturulmuştur. Çünkü öğrenciler hikâyede doğrudan engelli kahramanın engeline odaklandıkları ve engellilik olgusundan kaçındıkları için modern engellilik algısına göre olumsuz tutum sergilemişlerdir. Bu durum engelliliğin kabullenilmediğini göstermektedir. Farkında olmama ise öğrencilerin hikâyede işlenen engellilik olgusunu tam olarak anlayamadıkları ve engellilik ile ilgili bilişsel eksiklikleri olduğunu gösteren cevaplarına göre oluşturulmuştur. Tedavi gerektirme, öğrencilerin engelliliği iyileştirilmesi gereken bir durum olarak ifade ettikleri için engelliliği tedavi edilmesi gereken bir durum olarak algıladıklarına dayanılarak oluşturulmuştur. Ön yargılı olma ise öğrencilerin engellilik olgusu hakkında ön yargılı ifadelerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Aşağıdaki tablolarda engellilik olgusunun algılanmasına dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.

Görme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanmasına Dair Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar	f	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	Ö2, Ö4, Ö12	3	18.75
	Kabullenme	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11	5	31.25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	Ö3, Ö13	2	12.5
	Kaçınma	Ö1, Ö6, Ö16	3	18.75
	Farkında Olmama	Ö5, Ö14, Ö15	3	18.75

Tablo 4’te görme engelliliği temalı eser karşısında engellilik bilinci oluşmuş öğrencilerin iki gruba ayrıldığı, bunlardan çözüm odaklılık grubunda 3, kabullenme grubunda ise 5 öğrenci olduğu görülmektedir. Engellilik bilinci oluşmamış öğrencilerin ise üç gruba ayrıldığı bunlardan hastalık olarak görme grubunda 2, kaçınma grubunda 3, farkında olmama grubunda da yine 3 kişi olduğu görülmektedir. Aşağıda engellilik bilinci oluşmuş ve oluşmamış öğrencilerin cevapları örnek olarak yer almaktadır.

“Müdürün daha kibar olmasını değiştirdim.” Ö12.

“Fati’nin hastalığını.” Ö3.

Tablo 5.

İşitme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanmasına Dair Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar	f	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	Ö2	1	6.25
	Kabullenme	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12	5	31.25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Tedavi Gerektirme	Ö1, Ö3, Ö15	3	18.75
	Kaçınma	Ö4, Ö6, Ö11, Ö13, Ö16	5	31.25
	Farkında Olmama	Ö5, Ö14	2	12.5

Tablo 5'e göre işitme engelliliği temalı eser karşısında engellilik bilinci oluşmuş öğrencilerden çözüm odaklılık grubunda 1, kabullenme grubunda 5 öğrenci bulunmaktadır. Engellilik bilinci oluşmamış öğrenciler kategorisinde tedavi gerektirme grubunda 3, kaçınma grubunda 5, farkında olmama grubunda 2 öğrenci yer almaktadır. Aşağıda engellilik bilinci oluşmuş ve oluşmamış öğrencilerin cevapları örnek olarak yer almaktadır.

"Değiştirmek istediğim şey tüm dünyanın beden dili bilmesi." Ö2.

"Lananın engelli olmasını değiştirdim." Ö11.

Tablo 6.

Zihinsel Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanmasına Dair Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar	f	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	Ö2	1	6.25
	Kabullenme	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11	5	31.25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	Ö3, Ö5, Ö13	3	18.75
	Ön Yargılı Olma	Ö4, Ö12	2	12.5
	Kaçınma	Ö1, Ö6, Ö16	3	18.75
	Farkında Olmama	Ö14, Ö15	2	12.5

Tablo 6 incelenecek olursa zihinsel engellilik temalı eser karşısında engellilik bilinci oluşmuş öğrenciler kategorisinde çözüm odaklılık grubunda 1, kabullenme grubunda 5 öğrenci olduğu görülmektedir. Engellilik bilinci oluşmamış kategorisinde hastalık olarak görme grubunda 3, önyargılı olma grubunda 2, kaçınma grubunda 3 ve farkında olmama grubunda 2 öğrenci olduğu görülmektedir. Aşağıda engellilik bilinci oluşmuş ve oluşmamış öğrencilerin cevapları örnek olarak yer almaktadır.

"Bir şey değiştirmedim." Ö10.

"Down sendromunun saldırgan bir engellilik olmamasını ama maalesef gerçek hayatta öyle."

Ö12.

Tablo 7.

Ortopedik Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanmasına Dair Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar	f	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	Ö2, Ö5, Ö8, Ö12	4	25
	Kabullenme	Ö7, Ö9, Ö10, Ö11	4	25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	Ö3, Ö13	2	12.5
	Kaçınma	Ö1, Ö4, Ö6, Ö16	4	25
	Farkında Olmama	Ö14, Ö15	2	12.5

Tablo 7'ye bakılacak olursa ortopedik engellilik temalı eser karşısında engellilik bilinci oluşmuş öğrencilerden çözüm odaklılık grubunda 4, kabullenme grubunda 4 öğrenci olduğu anlaşılmaktadır. Engellilik bilinci oluşmamış kategorisinde hastalık olarak görme grubunda 2, kaçınma grubunda ve farkında olmama grubunda ise 2 öğrenci olduğu görülmektedir. Aşağıda engellilik bilinci oluşmuş ve oluşmamış öğrencilerin cevapları örnek olarak yer almaktadır.

“Arkadaşlarının Adrian’a karşı iyi davrandırıldım.” Ö5.
 “Evet çünkü merdivenlerden nasıl kaydığını merak etim.” Ö14.

Tablo 8.

Çoklu Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanmasına Dair Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar	f	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	Ö2, Ö4	2	12.5
	Kabullenme	Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12	7	43.75
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Tedavi Gerektirme	Ö15	1	6.25
	Kaçınma	Ö1, Ö3, Ö6, Ö16	4	25
	Farkında Olmama	Ö13, Ö14	2	12.5

Tablo 8’de çoklu engellilik temalı eser karşısında engellilik bilinci oluşmuş kategorisinde çözüm odaklılık grubunda 2, kabullenme grubunda 7 öğrenci olduğu görülmektedir. Engellilik bilinci oluşmamış kategorisinde tedavi gerektirme grubunda 1, kaçınma grubunda 4 ve farkında olmama grubunda ise 2 öğrencinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Aşağıda engellilik bilinci oluşmuş ve oluşmamış öğrencilerin cevapları örnek olarak yer almaktadır.

“Hiçbir şey değiştirmek iztemezdim.” Ö11.

“Hirbel’in tam iyileşmesi.” Ö15.

Engellilik (Görme Engelliliği, İşitme Engelliliği, Zihinsel Engellilik, Ortopedik Engellilik, Çoklu Engellilik) Temalı Eserlerdeki Engellilik Olgusunun Algılanmasında Bazı Değişkenlerin Durumuna Dair Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu: “Öğrencilerin engellilik (görme engelliliği, işitme engelliliği, zihinsel engellilik, ortopedik engellilik, çoklu engellilik) temalı eser karşısındaki algılarının oluşmasında okuma alışkanlığı düzeyine, engelli yakını bulunma durumuna ve cinsiyete göre fark var mıdır?” şeklindedir. Bu soru aşağıdaki üç alt araştırma sorusuna ayrılmıştır:

a- Engellilik (görme engelliliği, işitme engelliliği, zihinsel engellilik, ortopedik engellilik, çoklu engellilik) temalı eserlerde engellilik olgusunun algılanmasında okuma alışkanlığı düzeyine göre fark var mıdır?

b- Engellilik (görme engelliliği, işitme engelliliği, zihinsel engellilik, ortopedik engellilik, çoklu engellilik) temalı eserlerde engellilik olgusunun algılanmasında engelli yakını bulunma durumuna göre fark var mıdır?

c- Engellilik (görme engelliliği, işitme engelliliği, zihinsel engellilik, ortopedik engellilik, çoklu engellilik) temalı eserlerde engellilik olgusunun algılanmasında cinsiyete göre fark var mıdır?

Üçüncü sorunun birinci alt sorusunda engellilik olgusunun algılanmasında okuma alışkanlığı düzeyine göre fark olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili bulgular Tablo 9’da aktarılmıştır.

Tablo 9.

Görme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Okuma Alışkanlığı Düzeyinin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Okuma Alışkanlığı Düzeyi			f	%
		Üst	Orta	Alt		
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	2	1	-	3	18.75
	Kabullenme	3	2	-	5	31.25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	-	-	2	2	12.5
	Kaçınma	-	-	3	3	18.75
	Farkında Olmama	-	2	1	3	18.75

Tablo 9'daki veriler incelenecek olursa, 3 öğrencinin engellilik olgusuna çözüm odaklı yaklaştığı, bu öğrencilerin 2'sinin üst düzey, 1'inin orta düzey okuma alışkanlığına sahiptir olduğu görülmektedir. Engelliliği kabullenen 5 öğrenci olduğu, bu öğrencilerin de 3'ünün üst düzey, 2'sinin orta düzey okuma alışkanlığına sahip olduğu anlaşılmaktadır. 2 öğrencinin görme engelliliğini bir çeşit hastalık olarak gördüğü ve bu iki öğrencinin de alt düzey okur özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır. Engellilik olgusundan kaçınan 3 öğrencinin olduğu görülmektedir. Bu 3 öğrenci de alt düzey okur özelliği göstermektedir. Farkında olmama kategorisinde yer alan 3 öğrenci olduğu görülmektedir. Bu öğrencilerin de 2'si orta, 1'i alt düzey okur özelliği göstermektedir.

Tablo 10.

İşitme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Okuma Alışkanlığı Düzeyinin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Okuma Alışkanlığı Düzeyi			f	%
		Üst	Orta	Alt		
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	1	-	-	1	6.25
	Kabullenme	4	1	-	5	31.25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Tedavi Gerektirme	-	1	2	3	18.75
	Kaçınma	-	2	3	5	31.25
	Farkında Olmama	-	1	1	2	12.5

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde öğrencilerden 1'i çözüm odaklılık grubunda yer almaktadır ve üst düzey okuyucu grubundadır. Öğrencilerden 5'i engellilik olgusunu kabullenmiş, bunların da 4'ü üst, 1'i orta düzey okuyucudur. Öğrencilerden 3 kişi engelliliği iyileştirilmesi gereken bir durum olarak görmüştür. Bunlardan 1'i orta düzey okuyucu iken diğer 2'si ise alt düzey okuyucudur. Öğrencilerden 5'i engellilikten kaçınmıştır. Bunlardan 2'si orta düzey okurken 3'ü alt düzey okuluk özelliği göstermektedir. Son olarak farkında olmama grubundaki 2 öğrenciden 1'i orta diğeri de alt düzey okur özelliği göstermektedir.

Tablo 11.

Zihinsel Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Okuma Alışkanlığı Düzeyinin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Okuma Alışkanlığı Düzeyi			f	%
		Üst	Orta	Alt		
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	1	-	-	1	6.25
	Kabullenme	3	2	-	5	31.25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	-	1	2	3	18.75
	Ön Yargılı Olma	1	1	-	2	12.5
	Kaçınma	-	-	3	3	18.75
	Farkında Olmama	-	1	1	2	12.5

Tablo 11'e göre çözüm odaklılık grubunda 1 öğrenci olduğu görülmektedir. Bu öğrenci üst düzey bir okurdur. Kabullenme grubunda yer alan 5 öğrenciden 3'ü üst, 2'si orta düzey okurdur. Engellilik olgusunu hastalık olarak gören 3 öğrenci olduğu görülmektedir. Bu 3 öğrenciden 2'si alt, 1'i orta düzey okurdur. Engellilik olgusuna ön yargıyla yaklaşan 2 öğrenci olduğu görülmektedir. Bunların 1'i üst, 1'i orta düzey okurdur. Kaçınma grubunda 3 öğrencinin 3'ü de alt düzey okurdur. Engellilik olgusunu tam olarak idrak edemeyip engelliliğin farkında olmayan 2 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 1'i alt, 1'i orta düzey okurdur.

Tablo 12.

Ortopedik Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Okuma Alışkanlığı Düzeyinin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Okuma Alışkanlığı Düzeyi			f	%
		Üst	Orta	Alt		
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	3	1	-	4	25
	Kabullenme	2	2	-	4	25
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	-	-	2	2	12.5
	Kaçınma	-	1	3	4	25
	Farkında Olmama	-	1	1	2	12.5

Tablo 12'ye bakıldığında çözüm odaklılık grubunda yer alan 4 öğrenciden 3'ü üst, 1'i orta düzey okur, kabullenme grubunda yer alan 4 öğrenciden 2'si üst, 2'si orta düzey okur özelliği göstermektedir. Engelliliği hastalık olarak gören 2 öğrenciden 2'sinin de alt düzey okur, kaçınma tepkisi veren 4 öğrenciden 3'ünün alt, 1'inin orta düzey okur, farkında olmama grubundaki 2 öğrenciden 1'inin alt, 1'inin ise orta düzey okur özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 13.

Çoklu Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Okuma Alışkanlığı Düzeyinin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Okuma Alışkanlığı Düzeyi			f	%
		Üst	Orta	Alt		
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	1	1	-	2	12.5
	Kabullenme	4	3	-	7	43.75
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Tedavi Gerektirme	-	1	-	1	6.25
	Kaçınma	-	-	4	4	25
	Farkında Olmama	-	-	2	2	12.5

Tablo 13 incelendiğinde çözüm odaklılık grubundaki öğrencilerden 1'inin üst, 1'inin orta düzey okuyucu olduğu görülmektedir. Kabullenme grubundaki 7 öğrenciden 4'ü üst, 3'ü orta düzey okur özelliği göstermektedir. Tedavi gerektirme grubunda 1 kişi vardır. Kaçınma grubunda ise toplam 4 öğrenci vardır. Bu öğrencilerin tamamı alt düzey okuma alışkanlığına sahiptir. Son olarak farkında olmama grubundaki 2 öğrenciye bakıldığında ise 2 öğrencinin de alt düzey okur özelliğine sahip olduğu görülmektedir.

Üçüncü sorunun ikinci alt sorusunda engellilik olgusunun algılanmasında engelli yakını bulunma durumuna göre fark olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgili bulgular Tablo 14'e aktarılmıştır.

Tablo 14.

Görme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Engelli Yakını Bulunma Durumunun Karşılaştırılması

Kategoriler	Engelli Yakını Var	Engelli Yakını Yok
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Ö2, Ö4, Ö11, Ö12	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Ö1, Ö6, Ö13, Ö14	Ö3, Ö5, Ö15, Ö16

Tablo 14'teki bilgiler incelendiğinde engellilik bilinci oluşmuş öğrenciler ile engellilik bilinci oluşmamış öğrencilerin algılarında engelli yakını olma durumuna göre fark olmadığı görülmektedir. Zira engellilik bilinci oluşmuş öğrencilerin yarısının engelli yakını varken yarısının yoktur. Engellilik bilinci oluşmamış öğrencilerin yarısının engelli yakını varken yarısının yoktur.

Tablo 15.

İşitme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Engelli Yakını Bulunma Durumunun Karşılaştırılması

Kategoriler	Engelli Yakını Var	Engelli Yakını Yok
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Ö2, Ö12	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Ö1, Ö4, Ö6, Ö11, Ö13, Ö14	Ö3, Ö5, Ö15, Ö16

Tablo 15'e göre engellilik bilinci oluşan öğrencilerden 2'sinin engelli yakını bulunmakta, 4'ünün bulunmamaktadır. Engellilik bilinci oluşmamış öğrencilerden 6'sının engelli yakını bulunmakta, 4'ünün ise bulunmamaktadır. Engelli yakını bulunmayan 8 öğrencinin 4'ünde engellilik bilinci oluşmuşken 4'ünde ise engellilik bilinci oluşmamıştır. Engelli yakını bulunan 8 öğrenciden 2'sinde engellilik bilinci oluşmuş, 6'sında oluşmamıştır.

Tablo 16.

Zihinsel Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Engelli Yakını Bulunma Durumunun Karşılaştırılması

Kategoriler	Engelli Yakını Var	Engelli Yakını Yok
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Ö2, Ö11	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Ö1, Ö4, Ö6, Ö12, Ö13, Ö14	Ö3, Ö5, Ö15, Ö16

Tablo 16 incelendiğinde engelli yakını olan 8 öğrenciden 2'sinde engellilik bilinci oluşmuşken 6'sında bu bilinç oluşmamıştır. Engelli yakını olmayan 8 öğrenciden 4'ünde engellilik bilinci oluşmuşken 4'ünde oluşmamıştır. Engellilik bilinci oluşmuş olan 6 öğrenci vardır. Bu öğrencilerden 2'sinin engelli yakını varken 4'ünün yoktur. Engellilik bilinci oluşmamış 10 öğrenciden 6'sının engelli yakını varken 4'ünün ise engelli yakını olmadığı görülmektedir.

Tablo 17.

Ortopedik Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Yakını Bulunma Durumunun Karşılaştırılması

Kategoriler	Engelli Yakını Var	Engelli Yakını Yok
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Ö2, Ö11, Ö12,	Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Ö1, Ö4, Ö6, Ö13, Ö14	Ö3, Ö15, Ö16

Tablo 17'ye göre engellilik bilinci oluşmuş öğrenciler 8 kişidir. Bunlardan 3'ünün engelli yakını vardır. Engellilik bilinci oluşmamış öğrenciler de 8 kişidir. Bunların 5'inin engelli yakını vardır. Engelli yakını olan 8 kişiden 3'ünde engellilik bilinci oluşmasına karşın 5'inde engellilik bilinci oluşmamıştır. Engelli yakını olmayan 8 kişinin ise 5'inde engellilik bilinci oluşmuş olmasına rağmen 3'ünde oluşmamıştır.

Tablo 18.

Çoklu Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Engelli Yakını Bulunma Durumunun Karşılaştırılması

Kategori	Engelli Yakını Var	Engelli Yakını Yok
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Ö2, Ö4, Ö11, Ö12	Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Ö1, Ö6, Ö13, Ö14	Ö3, Ö15, Ö16

Tablo 18'e göre engellilik bilinci oluşmuş öğrenci sayısı 9'dur. Bu öğrencilerden 4'ünün engelli yakını vardır, 5'inin engelli yakını yoktur. Engellilik bilinci oluşmamış öğrenci sayısı 7'dir. Bunlardan 4'ünün engelli yakını varken, 3'ünün yoktur. Engelli yakını olan öğrencilerin sayısı 8'dir. Bu öğrencilerden 4'ünde çoklu engellilik olgusuna karşı engellilik bilinci oluşmuşken 4'ünde bu bilinç oluşmamıştır. Engelli yakını olmayan öğrencilerin sayısı da 8'dir. Bunların 5'inde çoklu engellilik

olgusu karşısında engellilik bilinci oluşmuşken 3'ünde bu çoklu engellilik olgusuna yönelik engellilik bilincinin oluşmadığı görülmektedir.

Üçüncü sorunun üçüncü alt sorusunda engellilik olgusunun algılanmasında cinsiyete göre fark olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili bulgular Tablo 19'a aktarılmıştır.

Tablo 19.

Görme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Cinsiyetin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Cinsiyet					
		Kız	Tp	%	Erkek	Tp	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	2	5	31.25	1	3	18.75
	Kabullenme	3			2		
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	1			1		
	Kaçınma	1	4	25	2	4	25
	Farkında Olmama	2			2		

Tablo 19 incelendiğinde görme engelliliği temalı çocuk edebiyatı ürünü ile ilgili sorulara verilen cevaplara bakılarak engellilik bilinci oluştuğu düşünülen 8 öğrenciden 5'i kız, 3'ü erkektir. Engellilik bilinci oluşmuş öğrencilerden çözüm odaklılık grubunda yer alan öğrencilerin 1'i erkek, 2'si kız; kabullenme grubunda yer alan öğrencilerin 2'si erkek, 3'ü kız öğrencidir. Her iki gruptaki öğrencilerin arasında sayıca çok fazla fark olmadığı görülmektedir. Görme engelliliği temalı çocuk edebiyatı ürünüyle ilgili soruların cevaplarına göre engellilik bilincinin oluşmadığı düşünülen 8 öğrenciden 4'ü kız, 4'ü erkektir. Engellilik bilinci oluşmamış öğrencilerde görme engelliliğini hastalık olarak gören 2 öğrenciden 1'i kız, 1'i erkek; engellilik olgusundan kaçınan 3 öğrenciden 1'i kız, 2'si erkek; farkında olmama grubunda yer alan 3 öğrenciden 2'si kız, 1'i erkek öğrencidir.

Tablo 20.

İşitme Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Cinsiyetin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Cinsiyet					
		Kız	Tp	%	Erkek	Tp	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	-	3	18.75	1	3	18.75
	Kabullenme	3			2		
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Tedavi Gerektirme	1			2		
	Kaçınma	3	6	37.5	2	4	25
	Farkında Olmama	2			-		

Tablo 20'ye göre işitme engelliliği temalı eserle ilgili soruların cevaplarına bakılarak engellilik bilinci oluştuğu düşünülen 6 öğrencinin 3'ü kız, 3'ü erkek öğrencidir. Engellilik bilinci oluşmuş öğrencilerden çözüm odaklılık grubunda sadece 1 erkek öğrenci bulunmaktadır. Kabullenme grubundaki 5 öğrencinin 3'ü kız, 2'si erkek öğrencidir. İşitme engelliliği temalı eserle ilgili soruların cevaplarına bakılarak engellilik bilinci oluşmadığı düşünülen 10 öğrenciden 6'sı kız, 4'ü erkek öğrencidir. Engellilik bilincinin oluşmadığı düşünülen öğrencilerden tedavi gerektirme grubunda yer alan 3 öğrenciden 1'inin kız, 2'sinin erkek; kaçınma grubunda yer alan 5 öğrenciden 3'ünün kız, 2'sinin erkek olduğu görülmektedir. Farkında olmama grubunda ise sadece 2 kız öğrenci bulunmaktadır.

Tablo 21.

Zihinsel Engelliliği Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Cinsiyetin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Cinsiyet					
		Kız	Tp	%	Erkek	Tp	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	-	3	18.75	1	3	18.75
	Kabullenme	3			2		

Çocuk Edebiyatında Engellilik Teması ile Karşılaşan Çocukların Engelliliği Algılamaları Üzerine Bir Araştırma

Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	2			1		
	Ön Yargılı Olma	2	6	37.5	-	4	25
	Kaçınma	1			2		
	Farkında Olmama	1			1		

Tablo 21'e göre zihinsel engellilik temalı eserle ilgili sorulara verilen cevaplara bakıldığında engellilik bilinci olduğu düşünülen 6 öğrenciden 3'ü kız, 3'ü erkek öğrencidir. Engellilik bilinci oluşmuş öğrencilerden çözüm odaklılık grubunda sadece 1 erkek öğrenci bulunduğu anlaşılmaktadır. Kabullenme grubunda 5 öğrencinin 3'ü kız, 2'si erkek öğrencidir. Zihinsel engellilik temalı eserle ilgili sorulara verilen cevaplara bakıldığında engellilik bilincinin oluşmadığı düşünülen 10 öğrenciden 6'sının kız, 4'ünün erkek olduğu görülmektedir. Hastalık olarak görme grubunda 3 öğrencinin 2'si kız, 1'i erkek öğrencidir. Engellilik olgusuna ön yargılı yaklaşan sadece 2 kız öğrencidir. Engellilik olgusundan kaçınan 3 öğrenciden 1'i kız, 2'si erkektir. Farkında olmama grubundaki 2 öğrencinin 1'i kız, 1'i erkek öğrencidir.

Tablo 22.

Ortopedik Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Cinsiyetin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Cinsiyet					
		Kız	Tp	%	Erkek	Tp	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	3			1		
	Kabullenme	2	5	31.25	2	3	18.75
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Hastalık Olarak Görme	1			1		
	Kaçınma	2	4	25	2	4	25
	Farkında Olmama	1			1		

Tablo 22'ye göre ortopedik engellilik temalı eserle ilgili sorulara verilen cevaplara bakılarak engellilik bilinci olduğu düşünülen 8 öğrenciden 5'i kız, 3'ü erkek öğrencidir. Çözüm odaklılık grubundaki 4 öğrenciden 3'ü kız, 1'i erkek; kabullenme grubundaki 4 öğrenciden 2'si kız, 2'si erkek öğrencidir. Ortopedik engellilik temalı eserle ilgili sorulara verilen cevaplara bakıldığında engellilik bilincinin oluşmadığı düşünülen 8 öğrencinin 4'ü kız, 4'ü erkektir.

Tablo 23.

Çoklu Engellilik Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanması ile Cinsiyetin Karşılaştırılması

Kategoriler	Kodlar	Cinsiyet					
		Kız	Tp	%	Erkek	Tp	%
Engellilik Bilinci Oluşmuş	Çözüm Odaklılık	1			1		
	Kabullenme	5	6	37.5	2	3	18.75
Engellilik Bilinci Oluşmamış	Tedavi Gerektirme	-			1		
	Kaçınma	2	3	18.75	2	4	25
	Farkında Olmama	1			1		

Tablo 23'e bakıldığında çoklu engellilik temalı eserle ilgili sorulara verilen cevaplara göre engellilik bilincinin olduğu düşünülen 9 öğrenciden 6'sı kız, 3'ü erkek öğrencidir. Çözüm odaklılık grubundaki 2 öğrenciden 1'i kız, 1'i erkek; kabullenme grubundaki 7 öğrenciden 5'i kız, 2'si erkek öğrencidir. Çoklu engellilik temalı eserle ilgili sorulara verilen cevaplara göre engellilik bilincinin oluşmadığı düşünülen 7 öğrenciden 3'ü kız, 4'ü erkek öğrencidir. Tedavi gerektirme grubunda sadece 1 erkek öğrenci bulunmaktadır. Kaçınma grubundaki 4 öğrencinin 2'si kız, 2'si erkek; farkında olmama grubundaki 2 öğrencinin 1'i kız, 1'i erkektir.

Tartışma ve Sonuç

Çocuk Edebiyatında Engellilik Temasının İşlenmesine Dair Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın birinci sorusuna dair bulgular incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin tamamının edebî eserlerin kendilerinde duygusal değişiklik meydana getirdiğini ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin çoğu, eserin konusunun kendilerinde duygusal değişiklik meydana getirdiğini ifade etmişlerdir. Ayyıldız, Bozkurt ve Canlı'nın (2006) yaptığı araştırmaya göre öğrencilerin kitap tercihlerinde konu ön plana çıkmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin tamamı bir eserde engelli kahraman bulunması durumunda duygusal tepki vereceğini söylemiş, bu duygusal tepkinin de olumsuz yönde olacağını ifade etmiştir. Bu sonuçların T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının 2008 yılında yaptığı "Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Araştırması"nın sonuçları ile örtüştüğü görülmektedir. Şöyle ki yapılan bu araştırmaya göre ailesinde veya yakınları arasında engelli bulunan bireylerin engelli yakını bulunmayan bireylere göre daha fazla olumsuz tutum sergiledikleri tespit edilmiştir (s. 114). Bunun yanında engellilik olgusuna toplumun bakış açısının da bu husus üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Çünkü Burcu'ya göre (2006) engelli bireyler toplum tarafından daha çok "acıacak kişi" olarak etiketlenmeye maruz kalmaktadırlar. Ayrıca engelli bireylerin karşılaştıkları pek çok tepkinin toplumsal tutumlardan kaynaklandığı da yine araştırmalarda yer almaktadır (Antonak ve Livneh, 2000). Çalışma grubundaki öğrencilerin çoğu, çocuk edebiyatı eserlerinde engellilik temasının işlenmesi durumunda eseri kötü bir kitap olarak değerlendirmediklerini ifade etmişlerdir. Bu düşüncede olan öğrencilerin çoğunun engelli yakını olduğu görülmektedir. Thomas vd. tarafından 2003 yılında yapılan araştırmaya göre engelli yakını bulunan kişilerin engellilik tutumlarının engelli yakını bulunmayan kişilere oranla daha olumlu olduğu yönündedir (s. 465). Dolayısıyla öğrencilerin burada vermiş oldukları yanıtlar, yapılan araştırma ile örtüşmektedir, denilebilir.

Engellilik (Görme Engelliliği, İşitme Engelliliği, Zihinsel Engellilik, Ortopedik Engellilik, Çoklu Engellilik) Temalı Eserde Engellilik Olgusunun Algılanmasına Dair Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın ikinci sorusuna dair bulgular incelendiğinde öncelikle engellilik bilinci oluşmuş ve engellilik bilinci oluşmamış şeklinde iki farklı kategorinin olduğu görülmektedir. Bu kategorilerden engellilik bilinci oluşmuş kategorisindeki öğrencilerin cevapları iki gruba ayrılarak çözüm odaklılık ve kabullenme olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramların uygulamada okunan beş eserin tamamında aynı olduğu tespit edilmiştir. Çözüm odaklılık, katılımcıların esere müdahale etme imkânı olması hâlinde hikâyedeki kahramanı herhangi bir şeye ihtiyaç duymayacak duruma getirme, kahramanın çevresindeki sorunları ortadan kaldırma, problemlerine çözüm bulma isteğine göre oluşturulmuştur. Bu grupta yer alan öğrencilerde engellilik modellerinden sosyal modelin ağır bastığını söylemek mümkündür. Çünkü bu anlayış engellinin topluma dâhil olmasını kolaylaştırmayı hedefler (Ünal, 2011). Kabullenme, katılımcıların hikâyeyi olduğu gibi bırakmak istedikleri, yani engellilik olgusunu değiştirilmesi gereken bir durum olarak görmedikleri şeklindeki ifadelerine göre oluşturulmuştur. Kayman ve Turan (2020) da çocuk edebiyatında şiddet ile ilgili yaptığı çalışmada katılımcıların eserlerdeki şiddet olgusuna rıza gösterdikleri ya da şiddetten rahatsızlık duymadıkları hâllerde öğrencilerin hikâyedeki olguyu kabullendiklerini söylediği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin hikâyede engelli bireyin engeline doğrudan odaklanmamaları da engellilik olgusunu kabullendiklerini göstermektedir.

Engellilik bilinci oluşmamış kategorisindeki öğrencilerin cevaplarına gelindiğinde ise cevaplar beş gruba ayrılarak kaçınma, farkında olmama, hastalık olarak görme, tedavi gerektirme ve ön yargılı olma şeklinde kavramlaştırılmıştır. Kaçınma, öğrencilerin kurguya yönelik bir tasarrufta bulunma imkânı olması hâlinde doğrudan kahramanın engelliliğini değiştirmek istedikleri şeklindeki ifadelerinden, bir başka deyişle engelliliği olası bir durum olarak görmedikleri düşüncesinden hareketle oluşturulmuştur. Bu durumda engellilik olgusundan kaçındıkları anlaşılmaktadır. Engelli kahramanın güçlü ve yeterli özelliklerine değil de engeline odaklanmak olumsuz bir tutum olarak görülmektedir (T.C.B.Ö.İ.B., 2008; Wright, 1980). Farkında olmama, öğrencilerin hikâyede değiştirmek istedikleri durumun engellilik ile ilgili olmadığı ancak hikâyedeki kahramanın yerinde olmak istediklerini söylemelerinden yani engelliliğin ciddiyetini anlamadıkları düşüncesinden hareketle

oluşturulmuştur. Çünkü öğrencinin hikâyedeki engelli kahramanın yerinde olmak istemesi gerçekçi bir yaklaşım değildir. Gerçek hayatta insanların yürüme, görme, işitme vb. yetilerini kaybetmek istemesi normal bir durum değildir. O hâlde bu durum öğrencilerde engellilik ile ilgili bilişsel eksiklik bulunmasından kaynaklanmaktadır ve bundan dolayı da öğrenciler engellilik olgusunun ciddiyetinin farkında değildirler, denilebilir. Petty ve Cacioppo'ya (1986) göre insanlar bir olgu ile ilgili ayrıntılı bilgiye sahipse bilişsel işlemle o olguyla ilgili tutum oluştururlar ya da değiştirirler. Buna göre birey engelliler ile ilgili ayrıntılı ve gerçek bilgi sahibiyse, engellilik olgusunu kavrayabiliyorsa doğru ve gerçekçi tutumlar oluşturması beklenebilir çünkü bilgi arttıkça olumlu tutumlar da beraberinde artacaktır (Bak ve Siperstein, 1987; Beh-Pajooh, 1991; Cohen, 1977; İbrahim ve Herr, 1982; Lombana, 1980; Rillotta ve Nettelbeck, 2007; Yazbeck vd., 2004). Bilgi, ön yargıları, kaygıları korkuları, azaltacağı gibi engelli bireylerin daha az yanlış algılanmasını sağlayacaktır (T.C.B.Ö.İ.B., 2008). Hastalık olarak görme, engelliliği bir çeşit hastalık olarak tasavvur eden öğrencilerin ifadelerine göre oluşturulmuştur. Engelli bireyin hasta olarak değerlendirilmesi ondan uzaklaşma, dolayısıyla olumsuz bir tutum olarak kabul edilmektedir (Antonak ve Livneh, 2000). Engelli bireye hasta ve iyileştirilmesi gereken bir kişi olarak bakılması bireyde tıbbi modelin etkisini göstermektedir. Tedavi gerektirme, katılımcıların engelliliği tedavi edilmesi gereken bir durum olarak ifade etmesine dayanılarak oluşturulmuştur. Bu durumdan da modern engellilik anlayışına göre katılımcının engelliliğin bilincinde olmadığı anlaşılmaktadır. Engelli bireye hasta ve iyileştirilmesi gereken bir kişi olarak bakan katılımcıda tıbbi modelin etkisi görülmektedir (T.C.B.Ö.İ.B., 2008). Tıbbî yaklaşım anlayışında engelli birey engelliliğinden bir şekilde kurtarılmaya çalışılmaktadır. Ön Yargılı olma, engellilik ile ilgili ön yargılı ifadeler kullanan öğrencilerin cevaplarına bağlı olarak oluşturulmuştur. Günümüzde engellilerin ön yargılara ve ayrımcılığa maruz kaldığı başka araştırmalarda da tespit edilmiştir (Deal, 2007).

Engellilik (Görme Engelliliği, İşitme Engelliliği, Zihinsel Engellilik, Ortopedik Engellilik, Çoklu Engellilik) Temalı Eserlerdeki Engellilik Olgusunun Algılanmasında Bazı Değişkenlerin Durumuna Dair Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın üçüncü sorusuna dair bulgular incelendiğinde engellilik temalı beş eserin tamamında engellilik olgusu ile ilgili algıların okuma alışkanlığı düzeyine göre ortaya çıktığı görülmüştür. Zira engellilik bilinci oluşmuş görünen öğrencilerin tamamı üst ve orta düzey okuma alışkanlığı gösteren öğrencilerden oluşmaktayken engellilik bilinci oluşmayan grupta yer alan öğrencilerin ise alt düzey okuma alışkanlığına sahip olan öğrenciler olduğu görülmüştür. Birçok toplumsal sorunun temelinde okuma alışkanlığının düşük olması yatmaktadır (Ortaş, 2014). Dolayısıyla toplumsal sorunlara bakış açısında okuma alışkanlığı önemli bir husus olarak görülmektedir. Cinsiyetin ve engelli yakını olma durumunun engellilik olgusunun algılanmasında herhangi bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Burada elde edilen sonuçlar daha önce yapılan araştırmaların sonuçlarıyla uygunluk göstermektedir. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının 2008 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre engellilik ile ilgili kadın ve erkek tutumları arasında bir fark görülmemiştir. Yine aynı çalışmada engelli yakını bulunan ve bulunmayan kişilerin engellilere yönelik tutumlarında da anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca okunan beş eserdeki engellilik olgusu karşısındaki algıların aynı değişkene bağlı olarak ortaya çıkması çalışmanın kendi içinde tutarlı olduğunu göstermiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda engellilik temalı eserlerin çocuk okurlar tarafından sevildiği bilinmeli bu nedenle öğretmen ve ebeveynlerin engellilik temasını işleyen bir eseri çocuk okura önerirken okuma alışkanlığı düzeyi ve engelli yakını bulunma durumunu göz önünde bulundurmaları, öğrencilerin engellilik olgusunu algılamalarının metin bilgisi ve metin tecrübesi ile ilişkili olduğunun farkında olmaları, engellilik temalı eserlerin duygusal etki yaratacağını bilinmeleri ve buna göre eser seçimi yapılmaları ve her çocuğun engellilik temalı eser karşısındaki algısının farklı olabileceğinin bilincinde olmaları gerektiği önerilebilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel

Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Bu çalışmada kullanılan veriler 2020 yılı öncesinde elde edildiği için etik kurul izni gerekmemektedir.

Yazarların Katkı Oranı

Bu çalışmada her iki yazarın katkı oranı eşittir.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Antonak, R. F. & Livneh, H. L. (2000). Measurement of attitudes towards persons with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 22(5), 211-224.
- Aslan, C. (2007). *Yaşam gerçekliğinin çocuklara iletilmesi bakımından “100 temel eser”deki öyküler üzerine bir çözümleme*. 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi İle 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi ‘Risk Altındaki Çocuklar’ Kongresinde sunulan bildiri, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, C. (2014). Türkiye’de çocuk ve gençlik edebiyatında duyarlı konuların ele alınışı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Eleştirel Pedagoji*, 32(6), 51-56.
- Ayyıldız, M., Bozkurt, Ü. & Canlı, S. (2006). Okuma kültürü üzerine bir araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169), 0-0.
- Bak, J. J. & Siperstein, G. N. (1987). Similarity as a factor effecting change in children’s attitude toward mentally retarded peers. *American Journal Of Mental Deficiency*, 91(5), 524-531.
- Beh-Pajooh, A. (1991). The effect of social contact on college students’ attitudes toward severely handicapped students and their educational integration. *Journal of Mental Deficiency Research*, 35(4), 339-352.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi -teknikler ve örnek çalışmalar-*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Boz, Y. (1987). *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İşitme Engelli Çocuklar Eğitim Merkezi'ne devam eden 5-12 yaşındaki işitme engelli öğrencilerin bilişsel stillerinden alanbağımsızlık-bağımsızlık boyutunun değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Burcu, E. (2006). Özürlülük kimliği ve etiketlemenin kişisel ve sosyal söylemleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(22), 61–83.
- Cohen, S. (1977). Improving attitudes toward the handicapped. *Educational Forum*, 42(1), 9-20.
- Çelik, H. (2017). *Çocuk hikâye ve romanlarında çocuk gerçekliği, sorunları ve toplumsal eleştiri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Muğla.
- Dahrendorf, M. (1980). *Kinder und jugendliteratur im bürgerlichen zeitalter*. Regensburg: Scriptor Taschenbücher.
- Deal, M. (2007). Aversive disablism: subtle prejudice toward disabled people. *Disability & Society*, 22(1), 93-107.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Ekici, M. (2019). *Çocuk kitaplarında engelliler ve sorunlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ergün, M. (2017). *Politicizing the de-politicized: the representation of disability in Turkey’s textbooks (Depolitize olanı politize etmek: Türkiye’deki ders kitaplarında engellilik temsili)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Çocuk Edebiyatında Engellilik Teması ile Karşılaşan Çocukların Engelliliği Algılamaları Üzerine Bir Araştırma

- Girgin, C. (1987). *Doğal işitsel-sözel yöntemle eğitim gören işitme engelli çocuklarda sözcük vurgusunun akustik yönden değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Girgin, Ü. (1987). *Doğal işitsel-sözel yöntemle eğitim gören işitme engelli çocuklarda okuma-anlama davranışlarının irdelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Garip, H. (2019). *Representation of the unrepresented: Disability in children's picture books. (Temsil edilmeyenin temsili: Resimli çocuk kitaplarında engellilik)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Özyeğin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Hartling, P. (1993). *Aslanlarını arayan çocuk*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Işıtan, S. (2015). Özel amaçla yazılmış çocuk kitapları: çocuk kitaplarında engelli kavramı. M. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* içinde (ss. 159-176). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- İbrahim, F. A., & Herr, E. L. (1982). Modification of attitudes toward disability: Differential effect of two educational modes. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 26(1), 29-36.
- Kayman, F. & Turan, L. (2021). Kurgusal metinlerde şiddet olgusuyla karşılaşan beşinci sınıf öğrencilerinin Ömer Seyfettin öyküleri bağlamında şiddeti algılamaları üzerine bir araştırma. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1130-1160.
- Kırcaali, G. (1987). *8 yaşındaki işitme engelli öğrencilerde korunum kavramının değerlendirilmesi (Eskişehir sağır okulu ve Anadolu Üniversitesi İşitme Engelli Çocuklar Eğitim Merkezi'nde bir uygulama)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Kuntz, L. I. (1999). Le renouveau de la littérature enfantine. *UNESCO le Courier*, 52(2), 40-42.
- Kuralay, H. (2013). *Dirsekler yalan söylemez*. İstanbul: Önemli Çocuk Yayın Yapım.
- Lombana, J.H. (1980). Fostering positive attitudes toward handicapped students: a guidance challenge. *The School Counsellor*, 27(3), 176-183.
- Moore-Mallinos, J. (2011). *Down sendromlu bir arkadaşım var*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Moore-Mallinos, J. (2011). *Duyamamak böyle bir şey*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Moore-Mallinos, J. (2017). *Yapabilirim*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Ortaş, İ. (2014). Türkiye ve dünyada kitap okuma değerlerinin karşılaştırması ve sosyal yaşamımıza etkileri. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 28(3), 323-337.
- Özdoğan Şahin, N. (2018). *Temel eğitim okulları için tavsiye edilen 100 temel eserde engellilik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Petty, R.E. & Cacioppo J.T. (1986). The elaboration likelihood model of persuasion. In *Communication and persuasion* (pp 1-24). Springer, New York: Academic Press. Inc.
- Rillotta, F. & Nettelbeck, T. (2007). Effects of An Awareness Program on Attitudes of Students Without An Intellectual Disability Towards Persons with An Intellectual Disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 32(1), 19-27.
- Şimşek, T. & Yakar, Y. M. (2016). Çocuk ve edebiyat. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* içinde (ss.13-44) Ankara: Grafiker Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2008). *Toplum özür lülüğü nasıl anlıyor araştırması*. Ankara.
- Tavşancıl, E. & Aslan, E. (2001). *İçerik analiz ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Thomas, A., Palmer, J. K., Coker-Juneau, C. & Williams, D. J. (2003). Factor structure and construct validity of the interaction with disabled persons scale. *Educational and Psychological Measurement*, 63(3), 465-483.
- Tüfekçi, C. D. (2014). *Çocuk edebiyatı kuramsal yaklaşım*. Konya: Eğitim Kitapevi.
- Ünal, A. (2011). *Türk çocuk edebiyatında engellilerin temsili (1969-2009)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Wright, E. B. (1980). Developing constructive view of life with disability. *Rehabilitation Literature*, 41(11-12), 274-279.
- Yavuzer, H. (1987). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Yazbeck, M., McVilly, K., & Parmenter, T. R. (2004). Attitudes towards people with intellectual disabilities: an Australian perspective. *Journal of Disability Policy Studies, 15*(2), 97-111.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Purpose

The present study aims to investigate how 5th-grade students, who encountered the phenomenon of disability in books, perceived and remembered the phenomenon of disability in terms of their reading habits, having a disabled relative, and social gender. For this purpose, this study focused on how 5th grade students perceived the phenomenon of disability in children's books and whether there were differences in their perceptions of the phenomenon in terms of their reading habits, the presence of a disabled relative in their families, and social gender.

Method

In this study, phenomenology design was preferred. The study group consisted of 16 5th grade students. In the implementation phase, books with the disability theme were read aloud and the children's reactions during reading were observed. Documents obtained from interviews and observations were used as data collection tools. To diversify the data, library records, readers' autobiographies, and reader biographies written by the Turkish teacher were used. The students' perceptions were examined to determine whether there were differences in terms of their levels of reading habit, having a disabled relative, and social gender. The obtained data were analyzed by doing content analysis.

Findings

In this study, firstly, students' views on the subject of disability in children's literature were determined. Then, the students' perceptions of disability and whether there was a difference in the formation of these perceptions in terms of their levels of reading habit, having a relative in the family, and social gender were examined. The analysis showed that the students' perceptions of disability were divided into two categories: disability awareness and lack of it. The awareness of disability category included the concepts of being solution-oriented and accepting, and the lack of awareness category consisted of the concepts of unawareness, avoidance, considering disability as a disease, being prejudiced toward disability, and a condition requiring treatment. Children's perceptions of the phenomenon of disability varied in terms of their level of reading habits. No difference was observed in terms of having a disabled relative and social gender.

Conclusion

The results revealed that works with the theme of disability (visual disability, hearing disability, mental disability, orthopedic disability, and multiple disabilities) caused emotional changes in all students. Most of the participants showed an emotional reaction when there was a disabled hero in a literary work. It was concluded that the handling of the disability theme in a book did not lead the students to consider that work as bad.

The findings showed that the students, who had not developed an awareness of disability, avoided the phenomenon, were unaware of it, perceived it either as a disease or as a condition requiring treatment, or approached it with prejudice.

Finally, a difference was found in terms of the students' reading habits, but there was no difference in terms of having a disabled relative in the family and social gender.